

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної Зданевич Лариси Володимирівни на дисертаційну роботу Удог **Вікторії Федорівни «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій»**, подану до захисту до разової спеціалізованої вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

У зв'язку із воєнним станом в Україні все більше стали виявлятися ознаки кризи української сім'ї. Особливо це стосується родин учасників бойових дій. Саме вони зазнали суттєвих втрат свого виховного потенціалу. Адже велика частина членів цих родин повертаються додому з фізичними і психологічними травмами та потребують тривалої реадаптації. Така ситуація негативно впливає на сім'ю як повноцінну виховну інституцію. Зазначене актуалізує потребу наукової оцінки особливостей психолого-педагогічної роботи педагогів з такою категорією сімей та професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Актуальність обраної для дослідження проблеми увиразнюється й низкою державних нормативно-правових документів, як-от: спрямованих на: забезпечення дотримання прав і свобод дітей з РУБД (Закон України «Про охорону дитинства» (2001), «Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки, «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2021) та ін.); підтримку РУБД (Закони України («Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993 зі змінами), «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій» (2022)); Постанови Кабінету Міністрів України («Про облік внутрішньо переміщених осіб» (2020), «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» (2017), «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» (2021) та ін.); підвищення професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО: Закони України («Про освіту» (2017),

«Про дошкільну освіту» (2001), «Про вищу освіту» (2014) та ін.)), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад» (2003), Державний стандарт дошкільної освіти України «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні» (2021), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Лист Міністерства освіти і науки «Щодо прийому до дошкільних навчальних закладів дітей, які прибули з Донецької та Луганської областей на постійне або тимчасове проживання до інших населених пунктів України» (2014) та ін.).

Актуальність обраної теми посилюється також і наявністю суперечностей, зокрема між: рівнем вимог до професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, які відображені в державних нормативно-правових документах, та реальною професійною підготовкою майбутніх вихователів ЗДО; чинною системою професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО і недостатнім рівнем розробленості наукового підходу до реалізації процесу формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД; готовністю майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД та відсутністю розробленого відповідного практичного та інструментального забезпечення. Актуальність теми дисертаційного пошуку, недостатній ступінь її теоретичної та практичної розробленості, необхідність подолання наявних суперечностей відкривають перспективи для її системного вивчення.

Цілком очевидно, що усунення зазначених суперечностей і зумовили вибір дисертанткою теми «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно в межах наукової теми кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки «Теорія та методика формування особистості в ранньому та дошкільному віці» (реєстраційний номер № 0120U104752). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 14 від 24 листопада 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх новизна

Дисертація Удот Вікторії Федорівни має чітку структуру, відзначається цілісністю, повнотою та логічністю викладу матеріалу. Обґрунтованість основних положень та висновків, сформульованих у дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійснених дисертанткою і в цілому не викликає сумніву. Детальне вивчення результатів дослідження дає можливість стверджувати про фундаментальний підхід дисертантки до наукової роботи. У дисертації науковий апарат дослідження сформульовано чітко та науково коректно. Визначена Удот Вікторією Федорівною мета

дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності змісту, форм, методів та моделі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з РУБД (стор. 22).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується належним критичним аналізом науково-педагогічної літератури. Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети дисертаційної роботи дослідницею використано комплекс методів дослідження, який дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи.

Зміст дисертації та її завершеність

Дисертація має необхідні структурні компоненти. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, що відповідає чинним вимогам до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розглянуто наукову новизну та практичну значущість; наведено відомості щодо апробації та упровадження результатів (стор. 21–28).

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» авторкою здійснено ретроспективний науковий аналіз основних понять дослідження, таких як «родина», «сім'я» «родичі» та ін. Даний аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження дав підстави Удот Вікторії Федорівні визначити дефініцію «родина учасника бойових дій», що трактується як мала соціальна група, об'єднана на основі шлюбних і кровних зв'язків, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, члени (один із членів) якої брали (беруть) участь у виконанні бойових завдань із захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил, у партизанських загонах, підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і в мирний час.

Дослідницею чітко виокремлено провідні проблеми учасників бойових дій та їх родин, встановлено типи родин учасників бойових дій та їх характерні специфічні ознаки. Здобувачкою ґрунтовно проаналізовано психолого-педагогічні основи взаємодії вихователя закладу дошкільної освіти з родинами учасників бойових дій (РУБД).

Авторкою належним чином охарактеризована професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій як наукова проблема.

Уточнено поняття «підготовка майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД». Визначено, що зміст професійної підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД має бути спрямований на формування: 1) професійної компетентності (педагогічної, когнітивної, соціальної, правової, психологічної, інформаційної, рефлексивної, творчої, комунікативної та ін.);

2) готовності до реалізації системи функцій (діагностичної, дослідницької, виховної, конструкторсько-організаційної); 3) еталонних якостей педагога, що включає феномен толерантності, здатність до емпатії, наявність рефлексії в педагогічній діяльності, потребу в креативності, здатність до педагогічного проєктування, критичний склад мислення, педагогічну мобільність та ін.

У другому розділі «Організаційно-методичні основи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» вагомим практичним внеском є те, що у процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури авторкою було виділено та обґрунтовано структурні компоненти (когнітивний; мотиваційний; інструментально-операційний; діяльнісний). Дисертантка переконливо констатує, що у межах дослідження кожен виокремлений компонент виконує певні функції.

Авторкою науково грамотно визначено та обґрунтовано критерії (мотиваційно-ціннісний, теоретико-когнітивний, практично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) з відповідними показниками готовності майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій, які візуально представлено на стор. 102, табл. 2.1.

Дослідницею виявлено та схарактеризовано чотири рівні (високий (творчий), оптимальний (достатній), середній (допустимий), низький (критичний)) готовності майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Вікторія Федорівна зазначає, що визначені рівні мають свою специфіку відповідно до внутрішніх характерних особливостей.

Викликає схвалення той факт, що вивчення стану сформованості показників, компонентів готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з РУБД здійснювалося за допомогою діагностичного інструментарію, який охоплював не тільки загальновідомі та модифіковані методики, а і також авторські методики і педагогічні ситуації для визначення рівня готовності майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД.

Узагальнивши результати, отримані на етапі констатувального експерименту, дослідниця робить висновок, що серед майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти загалом переважають студенти з низьким (критичним) (32,5 %) та середнім (допустимим) (36,8 %) рівнями сформованості готовності до взаємодії з РУБД. Такий стан сформованості в майбутніх вихователів готовності до взаємодії з РУБД свідчить, що підходи, які реалізуються на сьогодні в системі професійної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти не забезпечують формування в майбутнього вихователя ЗДО здатності планувати й організовувати педагогічно доцільну систему роботи з родиною, здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію з дітьми та батьками, спрямовану на їхній розвиток і саморозвиток, регулювати й коригувати хід і результати взаємодії з урахуванням зворотного зв'язку. Все це вимагає внесення коректив у процес цієї підготовки.

Незаперечну наукову цінність має розробка та обґрунтування структурно-функційної моделі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій

(стор. 136, рис. 2.6.). Авторська модель охоплює блоки: цільовий (мета, завдання, принципи); методологічний (підходи); змістовий (спецкурс, знання, уміння); процесуальний (форми, методи, засоби) та результативний (компоненти, критерії, показники, рівні, результат).

Удот Вікторією Федорівною науково коректно визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації структурно-функційної моделі підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з РУБД на засадах міждисциплінарного підходу (цілісність та системність професійної підготовки майбутніх фахівців; формування внутрішньої позитивної мотивації професійної готовності до взаємодії з РУБД; забезпечення науково-методичного супроводу професійної підготовки майбутніх вихователів до використання ефективних форм, методів, принципів педагогічної взаємодії з РУБД; залучення студентів до розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, які дають змогу розвивати уміння та навички педагогічної взаємодії з РУБД; варіативність форм, методів та засобів підготовки майбутніх вихователів з урахуванням рівня знань студентів та їхніх потенційних запитів).

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна робота з підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій» дисертанткою не тільки представлено програму дослідної роботи, а й експериментально перевірено авторську модель професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій відповідно до основних етапів та завдань, що різнилися змістовим наповненням, методами і формами організації освітньої діяльності та враховувала специфіку професійної підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

На різних етапах експерименту Удот Вікторією Федорівною було залучено 342 здобувача Волинського національного університету імені Лесі Українки, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Рівненського державного гуманітарного університету, які здобували вищу освіту за освітніми ступенями «бакалавр», «магістр» та освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта». Вікторією Федорівною було сформовано контрольну та експериментальну групи, до яких увійшли 174 та 168 студентів відповідно. Застосування такого підходу до відбору учасників дослідження дало авторці змогу досягти максимальної ідентичності контрольної та експериментальної груп перед проведенням формувального експерименту за основними характеристиками, і дозволило здійснити коректну оцінку достовірності змін у рівнях сформованості в студентів цих груп як окремих показників, компонентів, так і в цілому готовності до взаємодії з РУБД.

Зауважимо, що перевагою дисертаційної роботи є те, що Удот Вікторією Федорівною в зміст освітніх компонентів («Теорія і технологія науково-педагогічних досліджень», «Методичний супровід освітньої діяльності ЗДО», «Організаційно-управлінська діяльність у дошкільній

освіті», «Психологія міжособистісної взаємодії вихователя», «Психолого-педагогічний тренінг вихователя закладу дошкільної освіти») впроваджено додаткові змістові компоненти («Родина учасника бойових дій як об'єкт педагогічного впливу вихователя закладу дошкільної освіти», «Особливості ефективної педагогічної взаємодії вихователів з родинами учасників бойових дій», «Технології педагогічної взаємодії з родинами учасників бойових дій»), навчальний матеріал яких відображає інформацію про сутність, механізми, технології педагогічної взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Суттєвим здобутком Удот Вікторії Федорівни та вагомим практичним напрацюванням вважаємо розроблений і впроваджений авторський *вибірковий компонент* «Взаємодія вихователя ЗДО з родинами учасників бойових дій»; створення мультимедійних презентацій; практичні заняття на основі кейс-навчання; лекції у формі прес-конференції; бінарні лекції; («круглий стіл», диспут навчальний, «Оксфордські дебати»); семінар-мозковий штурм; навчальні тренінги («Дитина дошкільного віку в родині учасників бойових дій»); рольові ігри; творчі роботи; самостійна та індивідуальна робота студентів; розв'язування проблемних педагогічних ситуацій, робота в малих групах, написання есе, виробнича практика тощо.

Тут простежуються новаторські розробки дослідниці, які вирізняються оригінальністю і високою результативністю.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні (таблиці та рисунки), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

На особливе схвалення заслуговують опис експериментального етапу дослідження, логіка обґрунтування його матеріалів, процедура збору емпіричних даних та перевірка їх достовірності, які відповідають меті та завданням дослідження.

Достовірність отриманих даних підтверджено за допомогою статистичного λ -критерію Колмогорова-Смирнова.

Авторка робить висновок про те, що упровадження структурно-функційної моделі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій дозволило підвищити рівень сформованості кожного усередненого показника критеріїв (когнітивний, мотиваційний, інструментально-операційний, діяльнісний) в ЕГ, порівняно з КГ та доводить її ефективність.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено в поточних та загальних висновках. Виклад матеріалу в пропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер і прикладне значення. Додатки до роботи є змістовними.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 20 (18 одноосібних) публікаціях, із яких: 9 – у наукових фахових виданнях України;

1 – у періодичних наукових виданнях інших держав; 10 тез доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Внесок автора у публікації, написані у співавторстві, конкретизовано у переліку опублікованих за темою дисертації праць.

Публікації дисертантки повною мірою висвітлюють основні положення дисертації. Апробація результатів дослідження здійснювалась авторкою у процесі їхнього обговорення на науково-практичних конференціях та семінарах різних рівнів: *міжнародних*: «International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy and social sciences: Conference Proceedings» (Kielce: Holy Cross University, 2016); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2017, 2018, 2020); «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 2017); «Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології та педагогіки» (Київ, 2017); «Основні напрями розвитку педагогічної науки» (Рівне, 2018); «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (Київ, 2022); *всеукраїнських*: «Особистість у виховному просторі зростання: від дитинства до юності» (Київ, 2017); «Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки» (Запоріжжя, 2018), «Особистість у просторі виховних інновацій» (Київ, 2018); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2019), «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (Кривий Ріг, 2019); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2019); «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» (Луцьк, 2021); *навчально-методичному семінарі*: «Технології психолого-педагогічного супроводу виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб» (Київ, 2019).

Результати дослідження було обговорено на звітних конференціях та засіданнях кафедр загальної педагогіки та дошкільної освіти та теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що авторкою *уперше* обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функційну модель, зміст, форми та методи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД; *виокремлено компоненти* (когнітивний, мотиваційний, інструментально-операційний, діяльнісний); *критерії* їх вияву – когнітивного (сформованість необхідних знань для ефективної взаємодії з РУБД); мотиваційного (сформованість професійно важливих цінностей, інтересів і мотивів до професійної педагогічної діяльності під час взаємодії вихователя з РУБД); інструментально-операційного (сформованість професійних умінь здійснювати ефективну педагогічну взаємодію з родинами учасників бойових дій); діялісного (безпосереднє здійснення ефективної взаємодії з родинами учасників бойових дій у процесі педагогічної діяльності); *показники готовності* майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з РУБД у

чотирьох вимірах рівневої якості (високий (творчий), середній (допустимий), оптимальний (достатній), низький (критичний)); уточнено й конкретизовано наукові уявлення про поняттєво-категорійний апарат з проблеми, зокрема, сутність понять «родина учасника бойових дій», «взаємодія вихователів з РУБД»; «готовність майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД»; «підготовка майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД»; удосконалено зміст, форми та методи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з РУБД; подальшого розвитку набули технології педагогічної взаємодії з родинами учасників бойових дій.

Вірогідність наукових положень, що наведені у дисертації, обумовлена достатньо чіткою постановкою та комплексним підходом до вирішення завдань дослідження, методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, що надало отриманим науковим результатам роботи необхідної переконливості і практичної спрямованості.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що за результатами дисертаційного дослідження розроблено та апробовано вибірковий освітній компонент «Взаємодія вихователя ЗДО з родинами учасників бойових дій»; розроблено навчально-методичний супровід процесу підготовки майбутніх вихователів до організації взаємодії з РУБД (збагачено зміст освітніх компонентів з циклу професійної підготовки та вільного вибору студента змістовими компонентами щодо сутності і технологій педагогічної взаємодії з РУБД).

Цінним є те, що теоретичні положення, практичні напрацювання та матеріали дисертації можуть бути використані під час організації науково-пошукової і навчально-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта (написання курсових, магістерських робіт, розробки наукових проєктів тощо), науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів, вихователями закладів дошкільної освіти для роботи з родинами учасників бойових дій.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками.

Наукові положення, науково-методичні матеріали та результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Волинського національного університету імені Лесі Українки (акт про впровадження № 03-24/01/1929 від 29.08.2022 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (акт про впровадження № 01-23/158-1 від 23.09.2022 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (акт про впровадження № 01-12/36 від 25.08.2022 р.).

Авторкою опрацьовано достатню кількість джерел, що відображають різні аспекти порушеної проблеми, засвідчують ґрунтовність проведеного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати дослідження, дає підстави констатувати **відсутність порушення академічної доброчесності**. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Рецензовану роботу виконано на високому науковому рівні, усі висновки Удот Вікторією Федорівною чітко і логічно обґрунтовані. Таким чином, завдання дисертаційного дослідження вважаємо вирішеними, мету досягнутою.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. В роботі представлено широкий аналіз наукових джерел з питань специфіки та особливостей функціонування родин учасників бойових дій. Проте експериментальне дослідження сучасного стану сформованості готовності майбутніх вихователів до взаємодії з такими родинами було б більш повним, якби містило результати дослідження вже працюючих вихователів закладів дошкільної освіти.

2. Авторка дослідження представила широкий кейс дидактичних форм, методів, засобів забезпечення якості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Проте, вважаємо, що цей комплекс був би суттєво збагаченим, якби дослідниця ще обґрунтувала б особливості функціонування особливого освітнього середовища закладу вищої освіти, що сприяло б формуванню у майбутніх вихователів відповідних компетентностей.

4. Вважаємо що досліджена проблема не лише збагачує педагогічну теорію, але й має виразно практичне спрямування. З огляду на це, у дисертації слід було приділити більшу увагу формуванню компетентності взаємодії майбутнього вихователя з родинами учасників бойових дій у розрізі її практичної підготовки, удосконалення змісту відповідних педагогічних та виробничих практик. Бажано було б програми практик представити у додатках і показати, якими завданнями вони були доповнені.

5. На стор. 153 авторка зазначає, що в результаті констатувального етапу експерименту було виявлено недостатню сформованість мотиваційного компонента готовності майбутніх вихователів до взаємодії з родинами учасників бойових дій. Вважаємо, що поряд із запропонованими Вікторією Федорівною системою розв'язання педагогічних задач, участі у тренінгах,

перегляду відематеріалів тощо слід було більше уваги приділити аспектам патріотичного виховання здобувачів освіти.

5. На нашу думку, у зв'язку з актуалізацією змішаної та дистанційної освіти для різних категорій здобувачів варто було у контексті досліджуваної проблеми запропонувати дистанційні форми роботи щодо взаємодії майбутніх вихователів з родинними учасниками бойових дій, що підсилило б науково-методичний рівень роботи.

6. Вважаємо, що представлені у дослідженні методичні знахідки щодо взаємодії майбутніх вихователів дітей дошкільного віку з родинними учасниками бойових дій варто оформити у вигляді окремого посібника для здобувачів освіти та працюючих педагогів закладів дошкільної освіти.

Водночас висловлені зауваження мають дискусійний характер, не є принциповими для даного наукового дослідження і не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з родинними учасниками бойових дій» є самостійним завершеним дослідженням, в якому одержані нові науково обґрунтовані результати, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її авторка Удог Вікторія Федорівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Мариса ЗДАНЕВИЧ

Підпис Л. Зданевич засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

Валентина БАРАНОВСЬКА